

ÇATALCA

AKF-SC-C-1

CM 21

FERHAD PAŞA CAMİ'İ

1

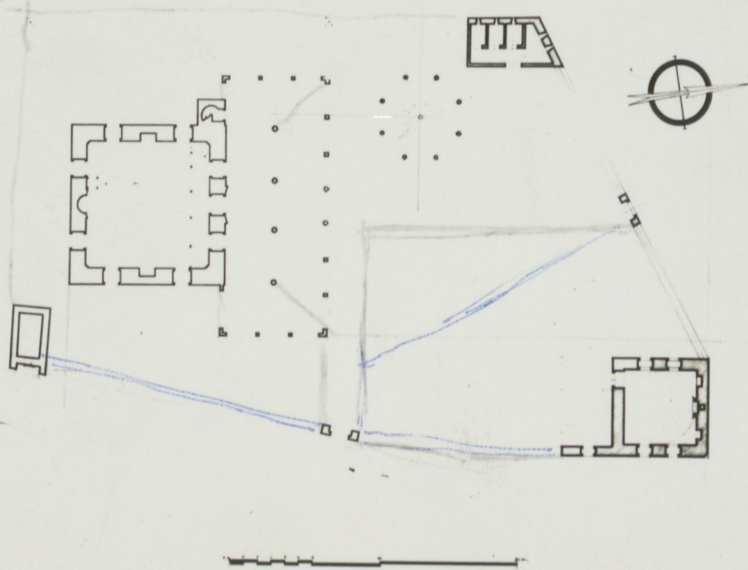
KÖYÜ MEHMET

TA (1-73) Merhum Ferhad Paşa ruhiyân camii Çatalcada

TE (1-76) Çatalcada merhum Ferhad Paşa ruhi için bir camii bina olun du.

TM (1-61)

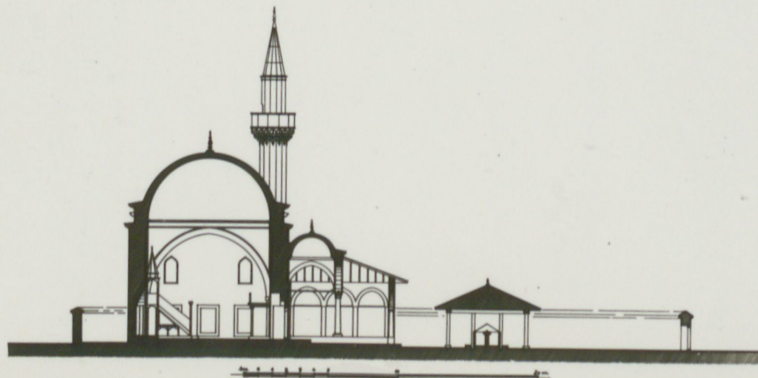
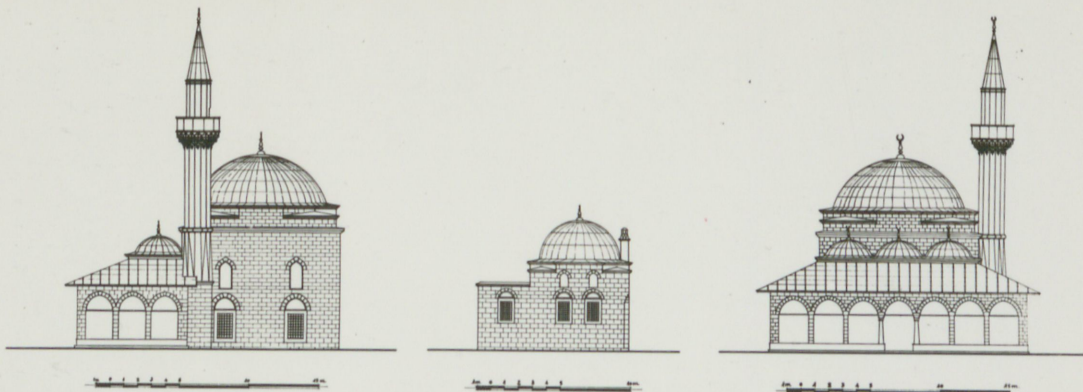
ÇATALCA, FERHAT PAŞA CAMİİ

118

AKF-SC-C-1-2

ÇATALCA. FERHAT PAŞA CAMİİ, CEPHELER

YÜKSEK MİMAR
ALİ SAİM ÜLGEN 1950

119

AKF-SC-C-1-3

Ali Ferhad Paşa Camii - onarımı 1968-70

Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar, İstanbul, 1973, s. 28.

196.702.20 TL.

Ramazan Ağa Mektebi - onarımı 1968

58,121.91 TL.

AKF-SC-C-1-7

صاحب الخيرات والحنات مرهوم

فرهاد پاشانک روحیجون فاتحه

سنه ۱۰۰۶

Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât merhum

Ferhad Paşanın ruhıycun fatiha

Seni 1006

AKF-SC-C-1-6

صاحب الخيرات والحنات مرہوم

فرہاد پاشانک روحیچون فاتحہ

سنہ ۱۰۰۶

Sâhibü'l- hayrât ve'l- hasenât merhum

Ferhad Paşa'nın ruhiycüm fâtika

Sené 1006

AKF-SC-C-1-5

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Evsâf-ı kasaba-i Çatalca —

Bu şehri-i zîba cümle kük yedi mihrab olub
beşinde salat-ı cum'a edâ olunur. Cümtesinden
mükellef ve müzeyyenî (Ferhad Paşa camii). Bânisî
Sükyman Han vüzerâsundan olub Selim-i sâni
ve Murad-ı salise irişmiş bir vezir-i dilâr
imış lî camii'nden bellidir. Şehrin tâ vasatın-
da bir mürtefî zeminde derhüsten-i hiyâben
iere bir serâmed minareli cami-i rûşendî.
Serâpa kursun ile mestûr olub Koca Mîmar
Sınan burada da günâgün tasarruflar icad
itmişdir. Şeb-i rûz cemaatden hâli değildir.

Evlîya Çelebi, C. III, s. 485.

AKF-SC-C-1-4b

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Bu güzel şehirde hepsi kırkyedi mihrab vardır.
Bunların beş tanesinde cuma namazı kılınır.
Hepsinden iyisi ve güzeli (Ferhad Paşa câmii)
yaptıran Süleyman Han vezirlerinden olup ikinci
Selim ve Üçüncü Murad'a erişmiş bir gönül alıcı
vezir imiş ki, bu durumu câmiinden bellidir.
Şehrin tâ ortasında yüksek bir yerde ağaçlık
içinde bir uygun minareli aydınlık câmidir.
Baştan başa kurşunla örtülmüş olup Koca Miniar
Sinan burada da çeşit sanatlar göstermiştir.
Gece, gündüz cemaat kalabilir.

Evlîya Çelebi (Zillî oğlu) C. 3-4, s. 1055

AKF-SC-L-1-4C

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Von Hammer, c. 17.

Ferhad-Pascha (renégat hongrois). Comment il gagne les bonnes grâces de Souleïman; princesse qu'il épouse; charge de vizir que le sultan crée en sa faveur; dans quel but il s'occupait à copier des Korans? tome VI, 119 et suiv. - Époque de sa mort; détails à ce sujet, tome VII, 20.

J. Von Hammer, Histoire de l'Empire ottoman,
(Almanacadau çivireu J. J. Hellest) (Paris, 1836) c. VI
s. 119-120.

Ferhad avait gagné les bonnes grâces du Sultan par la discipline sévère qu'il avait introduite dans le corps des Janissaires, au point que celui-ci lui donna en mariage sa petite-fille, la sultane Houmaï, fille de son fils chéri Mohammed, et l'éleva au rang de vizir, en augmentant pour lui le nombre de ce dignitaires. Ferhad avait une belle écriture, et s'occupait à copier des Korans, qu'il vendait ensuite au prix de cent ducats l'exemplaire,

AKF-SC-C-1-91a

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

destinant l'argent qu'il en retirait aux frais de son convoi funèbre. Les historiens ni les archives ne nous ont transmis le nom ou la patrie de ce renégat, qui devint gendre du Sultan, et en faveur duquel fut créée la charge de cinquième vizir, inconnue jusque-là dans l'empire ottoman.

C. VII, 3.20

Dans le cours du même mois (6 février 1575 - 24 Schewal), mourut Ferhad-Pascha, originaire de Hongrie, le plus grand calligraphe dont l'histoire des vizirs fasse mention; il avait épousé la sultane Houmaï, fille du prince Mohammed, fils de favori des Souleïman, qui lui avait donné cinq fils et trois fille.

AKF-SC-C-145

CATALCA, FERHAD PAŞA CAMİ'İ.

Bu şehri-i zîbâ cümle kerk yedi mihrab olub besinde salat-ı cum'a edâ olınur. Cümlesinden mübellef ve müzeyyenî (Ferhad Paşa Cami'î).

Bânisi Süleyman Han vüzeresinden olub Selim-i sâni ve Murad-ı

Sâliha irişmiş bir vezir-i dîlîr imiş ki cami'inden bellidir. Şehrin

tâ vasatında bir mürtefi zemin dedir. Hüstan-e hüvâben işre bir

Akshâmed minareli cami'î rusen dir. Serâja kursun ile mestûr olub

Koca Mîmar Sinan burada da günâgün tasarruflar icad itmişdir.

Şeb-u rûz cemaatden kâli değıldir.

Evlîya Celebi, C. III., s. 485.

AKF-SC-C-1-8

Kastamonu'da Ferhâd Paşa Camii 1559 / H. 966 Kitâbesi var

Cebzail mahallesindedir. Kitâbesinden 1559'da Ferhat Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yedi basamaklı çubukları son cemaat yeri yubulmuştur. Kesme taş ve moloz taşlardan kesme olarak yapılan caminin üzeri kusun kaplı absos çatı ile örtülmüştür. Mihrab ve mihrap mermerdendir. 1815'de onarıldı. (Meydan Haritası VII, 59)

"Camii şerifi Ferhad Paşa Vezir der Çatalca" Meriç s. 27 (TM)

"Camii şerifi mezbur der Kastamonu" " " " (mezbur, yukarıda adı geçmiştir)

76. "Çatalcada merhum Ferhad Paşa ruhu için bu cami bina olundu" (TE) Meriç s. 84

49. "Bolu'da merhum Ferhad Paşa Camii" (TE) Meriç, s. 80 (Bab-ı evvel 49. sırada)

"Tezkeretül bünyan" da "Merhum Ferhat Paşa Ruh için" denildiğine göre Caminin Ferhat Paşanın ölümünden sonra yapılmış olması muhtemeldir". Fazıl Ayanoğlu, "Ferhat Paşa ve kızlı Kalan Vakıfları", Vakıflar Dergisi VII, İstanbul, 1968, s. 147.

"Caminin kitâbesi bulunduğu gibi başka yerde de inşa tarihi bulunamıştır", a.g.e s. 147

Evlîya Çelebi - Ferhâd Paşa Camisinin Bolu'da olduğunu söylüyor.

AKF-SC-C-12

Ferhâd Paşa (~~Soluk Ferhâd Paşa?~~)

- Rüstem Paşa 1561 yılında ölünce 2. vezir Semiz Ali Paşa vezir-i âzam; 3. vezir Sokollu Mehmed Paşa 2. vezir; 4. vezir Pertev Paşa 3. vezir; 5. vezir Ferhâd Paşa da 4. vezir olmuşlardır.
  - Semiz Ali Paşanın ölümü üzerine (1565) Sokollu Mehmed Paşa vezir-i âzam, Pertev Paşa 2. vezir, Ferhâd Paşa 3. vezir oldular.
  - Zeytun Seferine 3. vezir olarak katıldı.
  - 1567 de 3. vezir.. Öl. 1574. Vezirler arasında bundan daha güzel hat ile yazı yazan yoktu.
  - 1545 de Yemen Beylerbeyi idi, Bağdat Beylerbeyi (Bu Soluk Ferhâd Paşadır)
- Bir Macar muhtedisiydi. Yenicileri gerçek bir disiplin altına almış, padişahına teveccühünü göstermişti. Şeyhade Mehmed'in kızı Hüma Sultan'ın onunla evlendiği mi ne vezirlerin sayısını arttırarak onu vezirliğe rütbesine yükseltmişti .c. 1558 (Von Hammer II., 32.)

Evlîya Çelebi Arnavut diyor.

AKF-SC-C-13

Sadrâzam Ferhad Paşa

Rumeli Beylerbeyi. 1582'de vezirlik rütbesi verildi. İrana gidecek ordu komandanlığına (serdar-ı ekrem) atandı. 1588'e kadar doğrudandı.

1591'de Sadrâzam. Selâz ay sonra azlediliyor. 1595'de 2. defa Sadrâzam oluyor. 6 sonra düşürülüyor ve yedikule'de boğduruluyor. Naasın Şeyh Camii yakınında inşa ettirdiği türbeledir.

Bosna Beylerbeyi Ferhad Paşa. 1571'de.

1583'de Ferhad Paşa vezirlik verilerek serdar-ı ekrem yapıldı. 3 ay önce yeniceri ağalığından Rumeli beylerbeyi olmuştur.

1584'de Erzurum kışlağında idi.

1586'da 3. vezir.

1588-89 kışını Erzurum'da geçiriyor.

1. Sadâret 1 Ağustos 1591 - 4 Nisan 1592 (selâz ay) [H 999 Şevval - 1000 Cemazînel-âhır
Sadâret kaymakamı ve 2. vezir.
2. Sadâret 16 Subat 1595 - 7 Temmuz 1595 (altı ay) [H 1003 cemazînel-âhır - 1003 zilhicce]
İdamı 9 Ekim 1595'de. [H. 1004 Sefer]

AKF-SC-C-14

و آبادان اولده در . بوشهرک عمارستانی چتال طانگنک انکنده واقع اولغله
 (چتالجه) دیرلر . قیالی ، دره وتپه لی ایکی چتال کوه بالانک جانب شرقیسی
 دامنده قبله دن شماله طولانی واقع اولمش ، ایکی بیک آدیم اوزونلغنده باغلی ،
 باغجلی ، آب حیالی بر بلده ارم منالدر . ایوب سلطان مولوتی نواحیسندن
 یوز اللی آچه پایه سیله مکلف قضا در . حاکم عرفی چتالجه باغچه سنک
 استادی در . اوج یوز باغبان و آرن اوود بوستانجیلر ایله ضبط وربط ایدر . صو
 باشیسی ، کتخداری ، کتخدا سرداری ، محتسبی ، آیاق ناہی وارد در . اما
 استانبول یاقین اولغله مفتی و نقیبی یوقدر . بوشهر زیبا جمه قرق بدی محراب
 اولوب بشنده صلات جمعه ادا اولنور . جمه سنندن مکلف و مزینی (فرهاد
 پاشا جامعی) پائینی سلیمان خان وزیراسندن اولوب سلیم ثانی و مراد ثالثه
 ایریشمش بر وزیر دیر ایتمشکه جامعدن بلیدر . شهرک تا وسطنده بر مرتفع
 زمینده درختستان خیابان ایجره بر سر آمد مناره لی جامع روشندر . سراپا
 قورشون ایله مستور اولوب قوجه معمار سنان بوراده کونا کون تصرفلر
 ایجاد ایتمشدر . شب و روز جامعدن خالی دکلدز .

شهرک جانب قبله سی قوروق دره نام محله قدر عمارستاندر . اما هرخانه ده
 باغ و باغچه اولغله خانه زیباری سیرکدر .

سرای سلاطین آل عثمان — شهرک جانب شرقیسنده بر چنزار صحرايه
 ناظر مرتفع بر زمینده سرو ، چنار ، قواق ، بید سرنگون و سائر نمرات
 کونا کون ایله دونامش بر خیابان باغ ارمدرکه کویا اود بهشدر . بونده اولان
 طیورخوش الحانک وصفنده لسان قاصردر . بخصوص قره طاووق و اسحاق
 قوشلرینک خوشنوالفی وقت شافعیده آدمه حیات و برر . هزار زارک خوش
 نغمه کارلی بشقه یرده کوریه مز . بوسرای عظیمک چوروسی قلعه مثال
 دیوار لیدر . ایچنده بوستانجی باشیسی ، اوج یوز باغبانی وار . متعدد حجره لری
 و نیجه قصر خوزنقلری وار . چتال صو ترازولریله اوچار آب روان فسقیه ،
 حوض و شادروانلردن پر تاب ایندوب بر هوا عروج اییهرک حوض سلسیلر
 دیزان اولور . هر پادشاهک برر کونه قصر ارماری وارکه اطلس فلکده اوله

AKF-SC-C-1-41)a

Kösdem adlı bir su kenarında olup o suda demir kokusu bulunduğundan «Kösdemir» derler. Bir dereli ve tepeli yerde kurulu, beşyüz evli, bağ ve bahçeli, akarsulu küçük bir beldedir. Bu küçük akarsular İst-ranca'dan, Vize Sarayı, Sirke kasabası dağlarından toplanıp baharda taşarak akar ve Ergene nehrine karışır. Bu beldenin bağ ve bahçelerinin tamamı bu suyun kıyısındadır. Bir minareli faydalı ve küçük bir câmii, beş tane yıkık hanı, yirmi adet dükkânı var. Binalarının hiç biri kurşunlu değildir. Fakat çok verimli olup koyunu, odunu, kömürü, dağlarında kerestesi gayet çoktur. Oradan yine kible yönüne giderek (Fener) kasabasına geldik.

Fener kasabası: Silivri mintikasında, bazan Eyûb kadılığına bağlanır. mamur bir yerdir. Fener adı ile anılmasına sebep, Fatih sırasında buralar henüz yeni fethedilmiş yerler olduğundan dağlarındaki âsiler buraları yağma ederek yine dağ ve ormanlar içinde sığınarlardı. Sonunda bu belde halkı Mehmed Han Gazi'ye şikâyet edip bu mintika dışında göğe baş uzatmış yüksek kule yaptırıp içine bekçiler koydu. Haydutlar yağma için buralara gelince bu kuleden top ve tüfenkler atılıp kulenin tâ tepesindeki famusları dahi yakarlardı. Bu famusları diğer köylerden görenler ile deniz kıyısından olup biteni seyreden Silivri askeri atlarına binip bu Fener kasabası'nın yardımına koşarak haydutlardan kurtarırlardı. İşte bu bölgeye (Fener) denilmesinin sebebi budur. Hâlâ o yüksek kulenin temeli yeldeğirmenleri yakınında görülür. Bu belde yüksek bir dağın üzerinde olup güney tarafındaki sahralarda çiftlikler ve mâmur köylerden Silivri ve civarı apaçık görünür. Bağ ve bahçesi çok olup, havası da güzeldir. Yediyüz kadar kiremitle örtülü evleri vardır. Halkı tamamen Rum olup çoğu pastırma ve yağ satarlar. Burası vakıf olduğundan halkı vergiden muaftır. Bunlara nezaret etmek üzere bir yeniçeri koltuğu dahi vardır. Halkı evlerine kimseyi misafir almazlar. Yedi tane hanları vardır. Hanlarda konaklayan misafirlere yiyecek ve içecek yönünden yardım ederler. Bu hanlar yakınında kırk, elli dükkândan ibaret küçük bir çarşısı var. Balık, Peynir, boza, şarap ve rakısı boldur. Eski bir kilisesi vardır. (Argone) adlı keşiş yaptırarak, Meryem ana ruhuna hediye etmiştir. Yılda bir kere etraftaki Rumlar bu kiliseye gelerek âyin yaparlar. Ama gayet sanatlı kilise olup, papazları Melek Ahmed Paşa efendimize tuhaf hediyeler getirdiler.

Oradan yine doğu tarafa tepe aşağı inip nice mâmur köyleri geçip (Koruk Dere) denilen kayalık ve tehlikeli yerden geçip (Çatalca) kasabasına geldik.

Çatalca Kasabası: Bir de Yenişehir Yakınında, Kesendire ve Golos nâhiyesinde (Çatalca) kazası vardır. Bizim bu Çatalca'ya (İstanbul ça-

AKF-SC-C-1-20b

talcası) derler. Büyük İskender asrında İstanbul'u onaran kral Yağfur'un kızı (Haniçe) nin yaylağı olması nedeniyle babası burada büyük bir kale yaptırarak Rumca (Haniçe) adını vermiştir. O zaman sağlam bir duvar halinde idi. Sonra İstanbul'a yürüyen Sırp ve Bulgarlar burayı da harab etmişlerdir. Hâlâ kalıntıları şehrin batı tarafındaki yalçın kayalar üzerinde görünmektedir. Sonra burası tekrar mâmur hâle getirildi. Daha sonra burayı Yıldırım Bayezid Han fethederek kalesini yıkıp İstanbul'u kuşatmıştır. Sonunda sulh ile İstanbul'un yarısını fethedince Eğrikapıdan, Ayakapısından, Gül câmiinden Unkapanı yanına kadar Zeyrek başına, Karamânlılara, oradan cadde ile tâ Edirne kapısına gelinceye kadar yetmiş Müsülman mahallesinde kırkbin adam barışla yerleştirmiş. Fakat Timur olayında mağlûp olup sonra ateşli hummadan vefât edince Rumlar bütün Müslümanları İstanbul'dan ve Çatalca'dan sürgün ettiler. Çatalca da ellerine geçti.

Sonra 857 senesinde Fâtiş Sultan Mehmed Han Edirne'den İstanbul üzerine gelirken kuvvetine Çatalca kâfirleri dayanamayıp Silivri kalesine Terkos ve İstanbul kalesine kaçtılar. Sonra Fâtiş bu Çatalca şehrinde binlerce yük ağırlığı (Mihal oğlu Ali Bey) ile bırakıp : «Bu şehri Alaha emânet ettim» diye duâ ederek kendileri İstanbul kuşatmasına gittiler. İstanbul'u fethederek bitirdiler. Hâlâ onların duâları berakâtiyle Çatalca şehri günden güne gelişmektedir. Bu şehir Çatalca dağının eteğinde kurulduğu için (Çatalca) derler. Kayalı, dere ve tepeli iki çatal yüksek dağın doğu tarafı eteğinde güneyden kuzeye uzamış. İki bin adım uzunluğunda bağlı, bahçeli, akarsulu cennet gibi bir beldedir. Eyûb Sultan kadılığı nâhiyelerinden yüzelli akçe pâyesiyle mükellef bir kazadır. Hâkimi Çatalca bahçesinin üstadıdır. Üçyüz bahçıvan ve Arnavud bostancılar ile vasıtasıyla nizam ve intizamı sağlar. Su-başısı, kethüdâyeri, kethüda serdari, muhtesibi ve ayak nâ-ibi vardır. Ama İstanbul'a yakın olduğundan müftü ve nakibi yoktur. Bu güzel şehirde hepsi kırkyedi mihrab vardır. Bunların beştanesinde cuma namazı kılınır. Hepsinden iyisi ve güzeli (Ferhad Paşa câmii) yaptıran Süleyman Han vezirlerinden olup İkinci Selim ve Üçüncü Murad'a erişmiş bir gönül alıcı vezir imiş ki, bu durumu câmiinden bellidir. Şehrin tâ; ortasında yüksek bir yerde ağaçlık içinde bir uzun minareli aydınlık câmidir. Baştan başa kurşunla örtülü olup Koca Mimar Sinan burada da çeşit sanatlar göstermiştir. Gece, gündüz cemâat kalabalıktır.

Şehrin kible tarafı Koruk dere denilen yere kadar mâmurdur. Ama her evde bağ ve bahçe olmakla zarif evleri seyrektr.

Osmanlı Sultanları sarayları : Şehrin doğu tarafında çimenlik bir sahraya bakan yüksek bir yerde servi, çınar, kavak, salkım söğütler ve diğer çeşitli meyvalarla donanmış ağaçlık bir irem bağıdır ki, sanki cen-

AKF-SC-C-1-20a

FERHAD PAŞA (Bostancıbaşı) — On altıncı Yüzyıl sonu mîrimiranlarından; sarayın bostancı ocaklarından Hamlacılar (Kayıkçılar) Ocağından yetişmiş, bostancıbaşı olmuş, saraydan mîrimiranlık (paşalık) ile çıkarak bir ara Tunanın öteyakası muhâfızlığında bulunmuştu. (B. : Bostancı, Bostancılar; cilt 6, sayfa 2876). Müverrih Peçevli İbrahim Efendi hicri 1015 (M. 1606) vak'aları arasında bu zâtı şöyle anlatıyor: "Bir dîvâne meşreb ve lâübâli mezheb âdem idi. Öte yaka muhâfazasına serdar tâyin edildi; ama ne yapacağını bildi ve ne de yaptığından haberi oldu; günleri emrindeki bölük halkı ile çekişmekte geçti. Eteğine taş doldurur, otağını taşlamaya gelen sipâhilerden önce kendi otağını kendi taşla tutardı..." diyor.

Müverrih Selânikli Mustafa Efendi'nin kaydettiği bir vak'a ise "dîvâne meşreb ve lâübâli mezheb" bu adamın gaayetle gaddar olduğunu gösterir.

1595 yılında Aksaray'da bir imamın çocuk denilecek kadar körpe karısını bir yeniçeri kandırıp kaçırmıştı; zamanın sadırâzamı kadın ile yeniçeri mutlaka bulunmasını Bostancıbaşı Ferhad Ağaya emretti. O devirde genç bir kadını bekâr uşağı bir yeniçerinin bekâr hanlarında, bekâr odalarında kaaptması kolay değildi, hemen dikkati çeker, yakalanırlardı, imamın karısı bulunmadı, Ferhad Ağa da mutlaka bulmayı iş edindi ve bir gün Üsküdar'da genç ve güzel bir yeniçerinin yanında gaayetle köpre ve dilber bir oğlan gördü, içine düşen bir şübhe ile ikisini de yakalatıp oğlanı muayene ettirdiğinde erkek kılığına sokulmuş imam karısı olduğu meydana çıktı. Ferhad Ağa küçük fâhişeyi hemen boğdurttu ve cesedini denize attırdı. Yeniçeriye gelince suçlarını şöyle sıraladı: 1 — Evli bir müslüman kadını kaçırmak; 2 — Bir imam karısını kaçırmak; 3 — Bir müslüman ve hem imam karısının saçlarını kestirip oğlan kılığında erkekler arasında dolandırmak. Yeniçeri için:

— Bu mel'unu deryâ ve toprak kabul etmez!.. dedi.

Genç yeniçeriye bir kayığa bindirerek Top-hâneye geçirdi; orada çınl çıplak soydu, bacak kemiklerini kırırıp ve yağlı paçavralara sardırıp bir havan topunun namlusuna gülle yerine tıktırdı ve topu ateşleyerek havaya at-

tırdı. Tarihimizde bir eşine rastlanmayan bir idam cezâsıdır.

R. E. Koçu bu vak'ayı almış, romanlaştırmış ve İmam karısını Civelek Mustafa adı ile "Erkek Kızlar" isimli eserinin beş kahramanından biri yapmıştır.

FERHAD PAŞA (Mehmed) — On altıncı asır vezirlerinden; Mustafa adında İstanbullu bir zâtın oğlu idi, Korucubaşılık, Yeniçeri ağalığı yapmış; Kanunî Sultan Süleymanın oğlu Şehzâde Mehmed'in kızı ile evlenmişti; Bayazıdda Eski saray karşısında kendilerine mahsus yaptırılan büyük bir sarayda zengin kibar hayat sürmüş, siyasetden, devlet kapusundan ilgisiz yaşamıştır. Arsin büyük hattatı Ahmed Karahisârîden sülüs ve nesih yazı öğrenmiş, icâzetnâme almış, ve mushafı şerifler yazmıştır. Hicri 982 (M. 1575) de vefat etmiş, Eyyubsultanda Pertev Paşa Türbesi yanındaki türbesine defnedilmiştir. Sultandan olan Mustafa Bey adındaki oğlu da devrinin ünlü hattatlarından olmuştur.

Bibl.: Tuhfe-i Hattâtin

FERHAD PAŞA CAMİİ — Çatalca'da, kasabanın göbeği denilecek bir mevkidedir; bânisi onaltıncı asrın ünlü vezirlerinden sadırâzam Ferhad Paşa'dır, binâ da asrın büyük sanatkârı Koca Mimar Sinan Ağa'nın eseridir. Kasabanın kurulduğu bir dağ sırtı eteğinde yapılmış olup önünden geçen yola göre bir sed üstündedir. Camiin avlu duvarlarından biri o sed boyunca uzanır. Cami duvarında ve duvarın doğu ucuna yakın ve yüzü sed üstüne bakar Ferhad Paşa hayratından klâsik üslûbde ve camii ile birlikte yapılmış güzel bir çeşme, yine sed üstünde çeşmeye yakın bir yerde bir musalla taşı vardır.

Cami avlusuna yol tarafından ve sed üstünden yatık kemerli bir kapudan girilir. Cami sol taraftadır, sağda alçak duvarla çevrili bir hazîre, hazîrenin bitiminde, avlunun kuzey batı köşesinde de yine camii ile birlikte yapılmış bir kütüphâne binası bulunmaktadır, bu binanın önü revaklı ve üstü bir kubbe ile örtülmüştür, Çatalca Müftülüğü ittihaz edilmiş bulunuyordu. İkinci bir sed üstü teşkil eden avlunun güney tarafına da son zamanlarda beton yapı olarak bir Kur'an Kursu binası ile kursa devam eden parasız yatılı öğrenciler için bir yurd-yatakhâne binası yapılmıştır. Camiin

cümle kapusu karşısında da bir şadırvan vardır.

Camiin son cemaat yeri dört sütun üstüne atılmış kemerler üstünde üç küçük kubbe ile örtülmüş, onun önü de, sonradan yapıldığı, eklendiği belli, cami cebhesinden daha geniş ölçüde ve duvar içi kemerler üstünde ahşab bir çatı altına alınmış, kemer boşlukları demir kasalı camlarla kapatılmış ve bu suretle son cemaat yeri sözde genişletilmiştir.

İbâdet sahnı kare plânlıdır. Dört duvar üzerinde sekiz köşeli bir kasnakla tek büyük kubbe ile örtülmüştür. Cümle kapusundan girilince sağlı sollu birer müezzin mahfili vardır, sağ taraftaki mahfilden ahşab bir merdivenle kadımlar mahfiline çıkılır.

İbâdet sahnı, son cemaat duvarında 2, ve diğer üç duvarında altı üstlü ikişerden 12, cem'an 14 pencere ile aydınlatılmıştır. Üst

pencereler sivri kemerli olup yekpâre alçı çerçevesi yuvarlak camlarla bezenmiştir. İki yan duvarda ve alt pencereler arasında birer dolap vardır.

Minâre, ibâdet sahnını son cemaat yerinden ayıran güney köşesindedir, cami binâsı gibi köfeki taşından yapılmış olup şerefe altı istalaktitlidir.

Erdem YÜCEL

FERHADPAŞA ÇEŞMESİ — Çatalca'da

Ferhad Paşa Camiinin önünde ve sed üzerinde; cami ile beraber yapılmış klâsik üstüde güzel bir çeşme olup kitâbe taşı kemer içinde ve ayna taşı üzerindedir; kitâbesi şudur: "Sâhibül hayrât vel hasenât Ferhad Paşa rûhiyeğin el fâtiha, sene 1006 (M. 1597 - 1598)"

Akar çeşme olup suyu da bânisinin hayratındandır ve "Ferhad Paşa Suyu" diye anılır.

FERHAN (Necidli Emir) — 1882 ile 1885 arasında İstanbula gelmiş genç bir arab asılda; altı ay kadar devrin kalender şâiri Top-hâne kâtiblerinden Âşık Râzinin Üsküdar'daki evinde misâfir olmuştur; Râzi: "Âteşin zekâya sâhib, hâfızasında arab şâirlerinin en büyüklerinden birkaç bin beyit bulunan gaayetle edîb, zarif, reşid genç idi" diyor. Üsküdar'lı kalender evinde misâfiri olan Necidli genci şu manzume ile övmüştür:

Emirzâde Emir nâmı Ferhandır
Melâhat tahtında elhak sultandır
Sâhibi şerâfet asâlet lâ şek
Her hâli her tavrı delil bürhandır

Necid çöllерinin bebrü pelengi
Humret üzre vechi necibin rengi
Maşrikin magribin hûbânı içre
Kasem hüdâya ki bulunmaz dengi

Bir dayı revişli şûhi şehlevend
Reşk ider kaddine tûbâyı bülend
Tiri müjgâniyle geysüyi hoş bû
Olmuş uşşâkına hançerü kemend

Zülâli lâ'lidir zemzemü kevser
Ruhlerin şûlesi hurşiddin eser
Mutalsam bûsegâh pâyi müşekkel
Yüz sürüb râm olur ejderi heftser

Şehri Üsküdarı saldı velvele
Çöl Beyi geçer mi dediler ele
Gör ki deşti aşkın mecnûnu Râzi
Nedim oldu Emir Ferhana hele

Çatalca'da Ferhadpaşa Çeşmesi

(Resim: S. Bozcalı)

AKF-SC-C-1-18

FERRUH (Çullu) — Onaltıncı Yüzyılda yaşamış namlı kemaneş pehlivanlardan; İstanbul Okmeydanında Çizmeçi Menziline rekor kırmış ve taş dikmişdi (B.: Çizmeçi Menzili, cild 8, sayfa 4044); 1555 de îdam edilen sadrâzam Kara Ahmed Paşanın kullarındandı (B.: Ahmed Paşa, Kara, cild 1, sayfa 416); hayatı hakkında bilgi edinilemedi.

FERRUH AGA — Ferruh Kethüdâ diye de anılır, Balatda Balat Camiinin bânisi; Kanuni Sultan Süleymanın sadırâzamlarından Semiz Ali Paşanın kethüdâsı idi; hayatı hakkında başka kayde rastlanmadı, kabri camiinin haziresindedir (B.: Balat Camii, cild 4, sayfa 1965).

FERRUH EFENDİ (İsmail) — Onsekizinci Asır sonu ile Ondokuzuncu Asır başında yaşamış edib ve filosof, çağının hakikî aydınlarından; derin bilgisi kadar zerâfet ve nüktedanlığı ile tanınmış bir sîma; mâliye kaleminden yetişmişdi, üçüncü defterdarlık da bulundu, Londraya elçilikle gönderildi; Ortaköydeki yalısı bir sanat ve edebiyat mahfili idi; bu yalıda bir özel akademi kurulmuş idi ki tarih kaynaklarımızda “Beşiktaş Cemiyeti İlmîyesi”, yâhud “Ortaköy Cemiyeti İlmîyesi” isimleri ile kaydedilir (B.: Beşiktaş Cemiyeti İlmîyesi, cild 5, sayfa 2574). Büyük mûsikişinas Hamamîzâde İsmail Dede Efendi, Ferruh Efendinin mahrem şahsî dostu olarak sık sık gelenlerdendi. Cemiyeti ilmîyenin seçkin azâları arasında da büyük tabib ve müverrih Şânîzâde Atâullah Efendi, aydın ulemâdan Kethüdâzâde Mehmed Ârif Efendi, Melekpaşazâde Abdülkadir Bey, farsca hocalarından Fehim Efendi, ilim ve irfân ile tanınmış ricalden Tâhir Bey bulunmuşlardır (B.: Arif Efendi, Kethüdâzâde Mehmed, cild 2, sayfa 996; Atâullah Efendi, Şânîzâde, cild 3, sayfa 1259; Abdülkadir Bey, Melekpaşazâde, cild 1, sayfa 117; Fehim Efendi, cild, sayfa).

1826 da Yeniçeri Ocağı kaldırılıp Türkiyede bütün bektâşi tekkelerinin kapatıldığı, İstanbulda bâzı bektâşi babalarının îdam olunduğu sırada, (B.: Bektâşiler, cild 5, sayfa 2445) büyük bir hekim Şânîzâdeyi çekemeyen Hekimbaşı Behcet Efendinin entrikası ve pâdişaha verilen Journallarla Beşiktaş Cemiyeti İlmîyesi mensublarından Şânîzâde Atâullah Efendi, Melekpaşazâde Abdülkadir Bey, Tâhir Bey ve cemiyetin reisi olan İsmail Ferruh Efendi bektâşilikle suçlandırıldılar ve İstanbuldan sürgüne

gönderildiler. Müverrih Cevdet Paşa: “Ferruh Efendi Londrada elçilik etmiş, ecnebler nazârında da gaayet makbul ve muteber bir zât idi, böyle her tarafı mâmur bir adamı bektâşilikle ittiham etmek ne kadar insafsızlıktır” diyor. İsmail Ferruh Efendi o sırada “Tefsiri Mevâkib” adlı meşhur eseri terceme ediyor, Bursaya sürüldü, fakat az sonra, tercemeyi tamamlaması için sürgün yeri Bursadan İstanbulda Kadıköyüne çevrilmişti.

İsmail Ferruh Efendinin mahrem dostu olan Kethüdâzâde Mehmed Ârif Efendi onun günlük hayatı üzerine şunları anlatmıştır: “Gençlik zamanımdı, biraz üzüm aldım ve şarab yaptım; Ortaköyde Ferruh Efendinin yalısına gitmişdim efendi:

— İşittim sen ev ekmeği yapmışsın, ondan bana da getir!.. dedi.

‘Yemeğini tartı ile yerdin, yemekden sonra da yalısının büyük sofasında bir hayli zaman, elinde çiğ ördeği ile beraber, ayaklarına tahta pabuçlarını giyer gezinirdi. Başına da pamuğu tartılı kendisine mahsus küçük bir kavuk giyerdi..”.

Hicri 1256 (M. 1840) vefat etti, kimin söylediğini tesbit edemedik, şu mısır’a ölümüne tarihidir:

Mübârek âdem idi göçdü Ferruh

Ortaköy sâhilsarayları arkasında Yahyaefendi Dergâhı yanındaki kabristana defnedildi. Bu mezarlık Yıldız Sarayı bağçesine eklenirken kabrinden nişan kalmadı.

FERRUHKÂHYA SOKAĞI — 1934 Belediye Şehir Rehberine göre Fâtih Kazâsının Fener Nâhiyesinin Balat Karabaş ve Molla Aşkî mahallerinin müsterek yollarından; Molla Aşkî Mahallesinde meydanımsı bir beşyol ağız ile Balat Karabaş Mahallesinde Demirhisar Caddesi arasında uzanır; Mahkeme altı Caddesi ve Kahkaha Sokağı ile dört yol ağızları yaparak kesir; Ferruh kethüdâ (Balat) Camiinin önünden geçer (1934 B.Ş.R. pafta 8/112 ve 113); yerine gidilip bu satırların yazıldığı sıradaki durumu tesbit edilemedi (Nisan 1970).

FERRUH KETHÜDÂ — (B.: Ferruh Ağa).

FERRUHKETHÜDÂ CAMİİ — (B.: Balat Camii, cild 4, sayfa 1965).

FERHAD PAŞA

Arnavut'tur. Enderun'da yetiştirilmiş, buradan kapıcıbaşı olarak çıkmıştır. Kanunî'nin Zigetvar seferine başmirahur olarak katılmıştır. 1581 yılında Yeniçeri Ağası olmuş, Koca Sinan Paşa tarafından görevden alınmış, fakat Sinan Paşa sadarettten düşünce (1582) önce paşalık rütbesiyle ~~verilerek~~ Rumeli Beylerbeyliği verilmiş, kısa bir süre sonra doğu ordusu serdarlığına getirilmiştir (1583). 1590 yılında İstanbul'a dönen Ferhad Paşa ikinci vezirliğe yükseltilmiş, 1591 yılında veziriâzam olmuştur. İlk sadareti sekiz ay sürmüştür. III. Murad'ın ölümü üzerine tahta geçen III. Mehmed Ferhad Paşa'yı ikinci kez veziriâzam yaptı; fakat vatana ihanet suçuyla idam cezasına çarptırılarak Yedikule'de boğduruldu. (1595). İkinci sadareti dört buçuk ay süren Ferhad Paşa Eyüpsultan'daki türbesinde gömülmüştür.

Camiin kapı kitabesi yoktur. Vardır. İki satır. Çesme üzerindeki kitabesinin esidir.

Her üç tezkerede de adı geçiyor:

5ua 60 TM - "Cami şerifi Ferhad Paşa Vezir der Çatalca", Meriç, s. 27.

TE - "Çatalcada merhum Ferhad Paşa ruhu için bir cami bina olundu",
Meriç, s. 84. (TE, Bab-1 evvel, no. 76)

TE - "Boluda merhum Ferhad Paşa Camii", Meriç, s. 80. (Bab-1 evvel no. 49)

5ua 61 TM - "Cami şerifi mezbur (Ferhad Paşa) der Kastamoni", Meriç, s. 27.

"Ferhad Paşa camii Cebrail mahallesindedir. Kitabesinden 1559'da Ferhad Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yedi basamakla çıkılan son cemaat yeri yıkılmıştır. Kesme taş ve moloz taşından karışık olarak yapılan caminin üzeri kurşun kaplı ahşap çatı ile örtülüdür. Mimler ve mihrap mermerdendir. 1815 de onarıldı".
Meydan Larousse, c. 7, s. 59.

FERHAD PAŞA

TE de "merhum" Ferhad Paşa denildiğine göre, bu Ferhad Paşa 1595 de idam edilen veziriâzam Ferhad Paşa olamaz. Öte yandan Çatalca'daki caminin banisi TM de "Ferhad Paşa Vezir" olarak geçiyor.

Bu iki Ferhad Paşa aynı kişi midir? Aynı ise, Çatalca'daki caminin de 1550 yıllarında yapılmış olması gerekir ki stil bakımından uygundur. O halde söz konusu Ferhad Paşa 1550 yıllarında Karaman Beylerbeyi, 1559'da 5. vezir olan Ferhad Paşadır. Rüstem Paşa'nın ölümü üzerine Semiz Ali Paşanın vezir-i âzam olmasıyla 1561 yılında 4. vezir; Ali Paşanın ölümüyle Sokollu Mehmed Paşanın vezir-i âzam olmasıyla da 3. vezirliğe yükseltilmiştir. 1565-71 arasında 3. vezirlik yapmıştır. 1571'de 3. vezir Piyâle Paşadır. Pertev Paşa ise 2. vezirliği korumaktadır. O halde Ferhad Paşa emekliye ayrılmıştır, ya da görevden alınmıştır. 1574 yılında ölmüştür.

Bu duruma göre Kastamonu'daki sakıflı cami Karaman Beylerbeyi olduğu sürece içinde yapılmıştır. Çatalca'daki cami "ruhu için" bina olunduktan 1574 yılından sonra yapılmıştır. 1574-80 arası olabilir.

Sinan, Ferhad Paşanın ölümünden sonra onun için bir cami yapar da türbesini niçin yapmamıştır? Bu cami niçin Çatalca'da yaptırılmıştır? Çatalca ile Ferhad Paşa arasındaki ilişki neydi?

Sinan Ferhad Paşa için bir de saray yapmıştır: "Sultan Bayezid kurbünde (havlisinde) Ferhad Paşa Sarayı" (TE, bab-ı hâdi aşer, no. 22), Meriç, s. 120. TB ve TM. Öte yandan, Çatalca'daki dar ül-kur'a, ya da mekteb, tezkerelerde kayıtlı değildir.

Çatalca'da, caminin önün deli çeşme, kitabesine göre 1006 yılında yapılmış. Ferhad Paşa'nın adı geçiyor. Ortalıkta kağıtın da bu kitabedir.

The first part of the document discusses the general principles of the organization and its objectives. It mentions the importance of maintaining accurate records and the role of the various departments in ensuring the smooth operation of the institution.

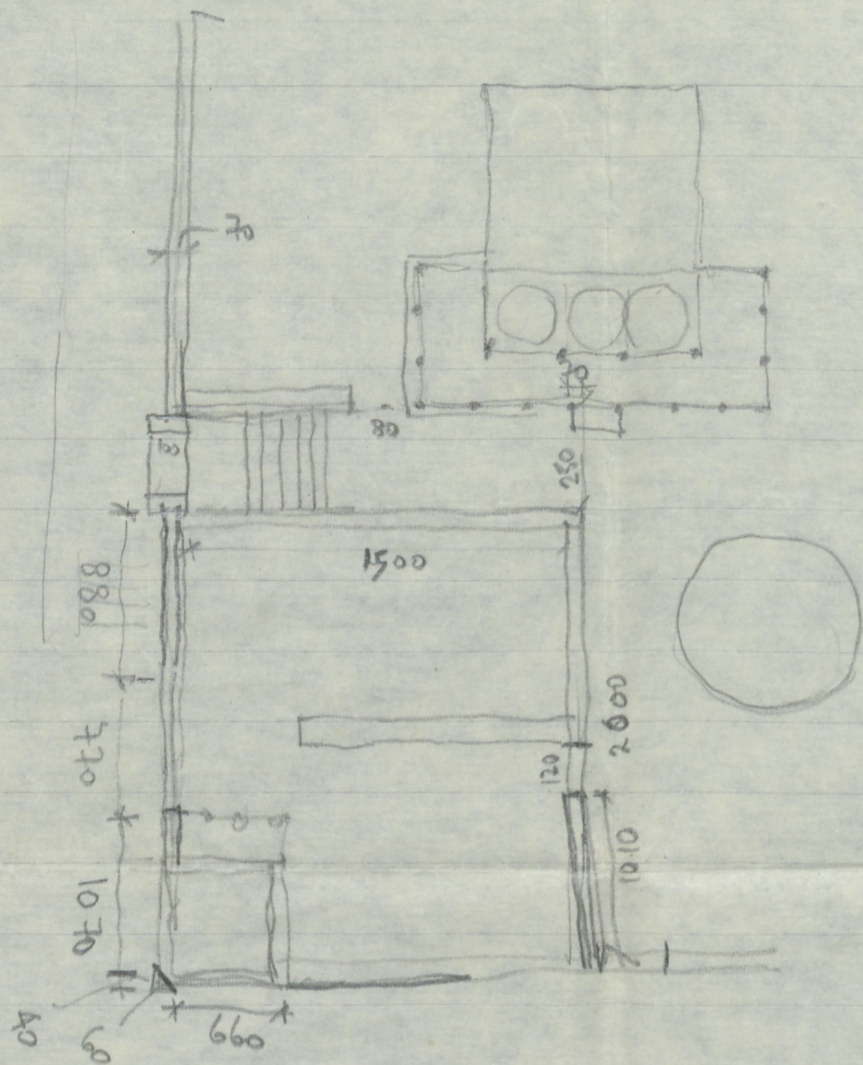
The second part of the document provides a detailed account of the activities carried out during the reporting period. It highlights the achievements of the various departments and the challenges they have faced. It also mentions the financial performance of the organization and the measures taken to improve it.

The third part of the document discusses the future plans of the organization and the steps that will be taken to achieve them. It mentions the need for continuous improvement and the importance of staying abreast of the latest developments in the field.

The fourth part of the document discusses the financial performance of the organization and the measures taken to improve it. It mentions the need for transparency and accountability in financial matters and the steps that will be taken to ensure that the organization's resources are used efficiently and effectively.

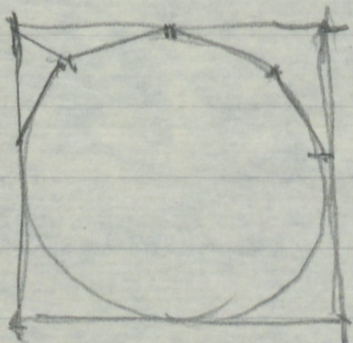
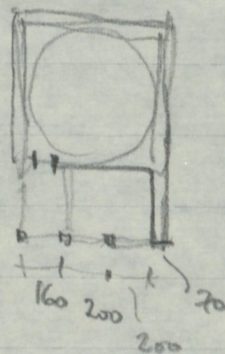
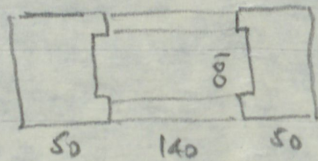
The fifth part of the document discusses the future plans of the organization and the steps that will be taken to achieve them. It mentions the need for continuous improvement and the importance of staying abreast of the latest developments in the field.

- Naklece Baba Köşkü Camii (Fatih devri)
- Çatalca yalınında.

H. 1006

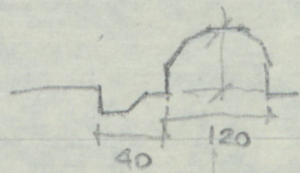
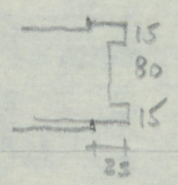
Derişane paud.
ihî parcah.

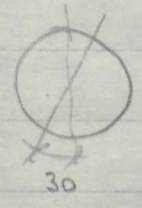
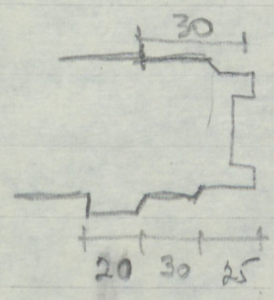
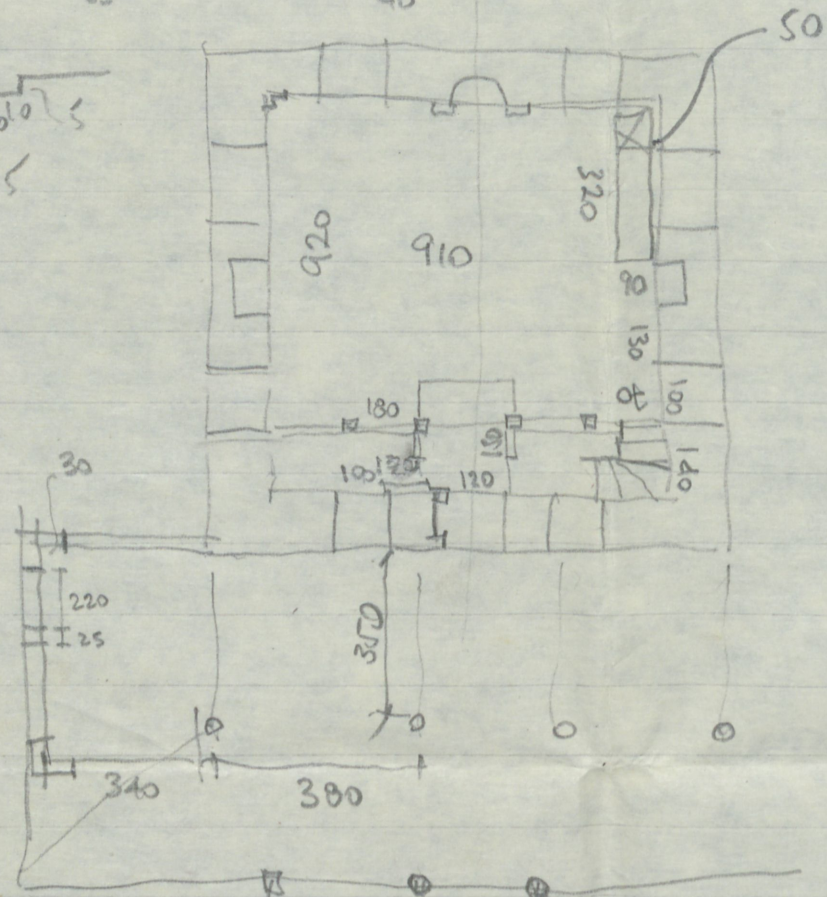
AKP-SC-C-1-15

[Handwritten scribble]

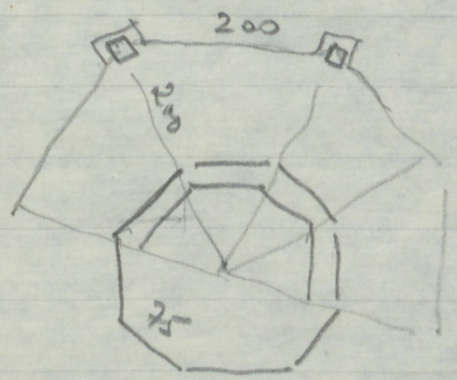
5.9.1938

höhe
160
15

dunkle
Kupfer
hochliegend
jenseitig
bak. Ges.

11.00 10.40 13
14 35
17.30 16.00 17
20 23
1

AKF-SC-C-1-16